

in contrast to the control, the professional training of future social educators to work in boarding schools was more effective, thus confirming the effectiveness of our model.

REFERENCES

1. Abul`khanova-Slavskaya, K. A. (1987). Zhiznenny`e perspektivy` lichnosti. [Life prospects of a person]. *Psikhologiya lichnosti i obraz zhizni*. (pp.137-145). Moskva. [in Russian].
2. Aseev, V. G. (1976). Motivacziya povedeniya i formirovanie lichnosti. [Behavioral motivation and personality formation]. Moskva: My`sl`, 158 s. [in Russian].
3. Leont`ev, A. N. (1971). Potrebnosti, motivy`, e`moczii: Konspekt lekczij. [Needs, motives, emotions: lecture notes]. Moskva: Izd-vo Mosk. un-ta, 40 s. [in Russian].
4. Magomed-E`minov, M. Sh. (1987). Motivacziya dostizheniya: struktura i mekhanizmy. [Motivation for achievement: structure and mechanisms]. Moskva: Prosveshhenie, 321 s. [in Russian]
5. Markova, A. K. (1996). Psikhologiya professionalizma. [Psychology of Professionalism]. Voronezh: Izd-vo «Institut prakticheskoy psikhologii» NPO «MODE`K», 400 s. [in Russian].
6. Czukanov, V. A. (2012). Issledovanie osobennostej czennostny`kh orientaczij studentov pedagogicheskikh vuzov. [Study of the features of value orientations of students of pedagogical universities]. *Obrazovanie. Nauka. Innovaczii*. (pp. 15-21). #5 (25). [in Russian].

(англійською переклала С. Рижкова – викладач іноземних мов ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет)

УДК 37.015.31:316.77:37.018.32

БЛИЧЕНКО Ганна

асистент кафедри дошкільної освіти та соціальної роботи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
пров. Учительський, 1, м. Слов'янськ, Донецька обл., Україна, 84112
E-mail: annasidid1@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СИТУАЦІЇ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ

Анотація. В оглядовій статті аналізуються особливості соціокультурної ситуації комунікативного розвитку молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів. На основі обговорення наукових досліджень, діяльності педагогів – практиків та власного досвіду визначено специфіку їх особистісного розвитку: наявність симптомокомплексу, наявність дериваційного синдрому, наявність інтелектуальної пасивності, наявність гіпертрофованої потреби у спілкуванні, наявність феномену «Ми», наявність порушень соціальної адаптації, наявність позицій утримання, наявність потреби в постійно значущій фігурі, наявність порушення емоційно-вольового розвитку, наявність самовиправдання після порушення правил і норм, наявність госпіталізму.

© Бличенко Г. В., 2020

Акцентується увага на тому, що у школах інтернатах здебільшого виховуються сироти, діти позбавлені батьківського піклування, діти з проблемних і малозабезпечених сімей, що обумовлює педагогічну занедбаність і негативний життєвий досвід. Стверджується, що особливості соціокультурної ситуації шкіл-інтернатів насамперед детермінують викривлення комунікативного розвитку дитини, певним показником якої є комунікативна культура. Комунікативна культура визначена як динамічне структурно-рівневе інтегративне утворення особистості, що включає сукупність взаємопов'язаних компонентів (аксіологічний, інформаційно-когнітивний, емоційний, поведінковий), обумовлено зовнішніми умовами (соціальна ситуація розвитку особистості) і внутрішніми чинниками (комунікативні здібності та якості особистості) та забезпечує гармонійну соціалізацію особистості через взаємодію з реальним соціальним середовищем і самим собою.

Розглядаються компоненти комунікативної культури, зміст яких дозволяє визначити тактику соціально-педагогічної діяльності і методичне її наповнення щодо комунікативного розвитку молодших школярів загальноосвітніх шкіл інтернатів.

Ключові слова: комунікативна культура, компоненти комунікативної культури, молодші школярі шкіл-інтернатів, специфіка особистісного розвитку учнів шкіл-інтернатів, соціокультурна ситуація розвитку.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Високий рівень соціальної динаміки та нестабільності сучасного суспільства, загострення соціокультурних, економічних, політичних проблем зумовили актуальність наукового пошуку оптимальних шляхів соціально-педагогічного супроводу особистісного зростання на ранніх етапах соціалізації особистості. Особливої уваги державних і суспільних інституцій потребують вихованці закладів інтернатного типу, як такі, що опинилися в особливій соціальній ситуації розвитку, були та залишаються найменш соціально-захищеними та найбільш нечутливими до традиційних педагогічних впливів шкільного середовища.

Необхідність забезпечити гармонію відносин особистості та суспільства, подолати кризисні та конфліктні явища, здійснити залучення до істинно людських видів діяльності, найважливішим з яких є комунікація, актуалізує вивчення проблеми розвитку комунікативної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Численні педагогічні та психологічні дослідження (О. Антонова-Турченко, О. Балакірева, В. Вінс, Л. Волинець, Н. Вишнівська, Н. Комарова, Л. Кузьменко, С. Курінна, А. Машкаринець-Бутко, А. Наточій, О. Поліщук, О. Яременко та ін.) доводять, що діти, які виховуються у інтернатних закладах для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, помітно відрізняються від своїх ровесників, причому ці діти не гірші і не кращі від тих, хто виховується в сім'ях – вони просто інші.

Поділяючи погляди представників соціально-педагогічної науки (Г. Васянович, І. Ковчина, С. Коношенко, Н. Коношенко, Л. Міщик, О. Полякова, Г. Приходько, Ю. Сапарай та ін.) зазначимо, що основний зміст і особливості соціалізації особистості в сучасних умовах полягають у залученні її

до соціально-культурних цінностей, які є ефективним засобом удосконалення соціального середовища та людини.

Розуміння сучасною наукою поняття «комунікативна культура» дозволяє говорити про те, що це досить багатовимірне явище, яке містить характеристики, що доповнюють одна одну. Для нашого дослідження розгляд поняття «комунікативна культура» є вкрай актуальним, адже ряд науковців, дослідників, педагогів-практиків, розглядаючи його як важливий компонент загальної культури та соціального розвитку особистості (К. Галацин, В. Кан-Калик, Т. Чмут, О. Корніяка, Л. Руденко, Н. Митрова та ін.).

Комунікативна культура, як певний науковий феномен в узагальненому вигляді інтерпретується в гуманітарному науковому дискурсі через родові та видові поняття. Смислові відтінки, що вносить кожне визначення, уможливають повніше висвітлення і глибше зрозуміння сутності комунікативної культури.

Формулювання цілей статті. Мета статті – визначення особливостей соціокультурної ситуації розвитку комунікативної культури молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів в контексті соціально-педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Дослідження учених, педагогів-практиків та власний досвід надають можливість, визначити специфіку контингенту школярів шкіл-інтернатів, що детермінують вихідні позиції соціально-педагогічного впливу на процес комунікативного розвитку:[5,6,7]:

– наявність симптомокомплексу: 1) «тривога по відношенню до дорослих» (занепокоєння і непевність дитини в тому, чи цікавляться ним дорослі, що виявляється у надмірному бажанні спілкуватися з педагогом, постійно привертати його увагу – активно вітається, охоче виконує доручення, докучає розмовами, демонструє дружелюбність, намагається «монополізувати» вчителя, розповідає вигадані історії про себе, бурхливо реагує в ситуаціях неувagi до себе), 2) «ворожість по відношенню до дорослих» (прояв різних форм неприйняття дорослих, які свідчать про початок ворожості, депресії, підвищеної вразливості, схильності до нервових зривів, грубості у спілкуванні (мінливість настрою, нетерплячість у спільній діяльності, упертість, уразливість), або відкриту ворожість з елементами асоціальної поведінки (вульгарні мова, розповіді, малюнки, псування громадської та особистої власності, негативна реакція на зауваження, брехливість, погляд «спідлоба», непристойна поведінка) [5]. Супутніми ознаками негативного симптомокомплексу є: пізнавальна обмеженість, індивідуалізм, корисливість, пристосовництво, агресивність, жорстокість;

– наявність деприваційного синдрому (діти, які проживають разом, можуть жорстоко поводитися зі своїми ровесниками або дітьми молодшими за віком, це викликано нереалізованою потребою в любові та визнанні, емоційно нестабільним становищем дитини, яка позбавлена батьківського піклування, що приводить до психічної (від незначних відхилень, які не виходять за межі нормальної емоційної картини, до дуже грубих порушень розвитку інтелектуальної та особистісної сфери), сенсорної (збіднення оточення, його звуження), соціальної (зменшення комунікативних зв'язків з оточуючими людьми), емоційної (зниження емоційного тону під час взаємодії з персоналом інтернатного закладу) депривації. Характерними рисами деприваційного синдрому є агресія, депресія, страхи, інтелектуальні розлади різного ступеню тощо [5]).

Дослідники зазначають, що у дітей, які знаходяться в умовах загального утримання, фіксується формування таких типів депривованої особистості: «пригнічений тип» (пасивність, апатичність, інколи таких дітей відносять до групи розумово відсталих), «соціальні провокації» (контрастні емоційні прояви), «гіперактивний тип» (легкість вступу в контакт, різко виражена тенденція демонстративної поведінки, яскрава зацікавленість усім навколишнім, що сприймається самими дітьми як гра, забава), «добре пристосовані діти» (компенсаторна поведінка: наявність аутичних тенденцій, нарцисизму) тощо. Характерним для всіх видів деривації є насамперед дефіцит спілкування, який зумовлює розвиток неадекватної побудови моделі подальшого спілкування [5,7]:

– наявність інтелектуальної пасивності (обмежений обсяг знань і уявлень про навколишній світ; послабленість або несформованість, нерозвиненість пізнавальних процесів, окремих психічних функцій, зумовлених порушенням психічного розвитку; відставання у формуванні розумових операцій, недорозвиток усіх сторін мовлення, невміння вирішувати напружені ситуації, підвищена залежність від ситуації). Характерними рисами є не встигання в навчанні, педагогічна занедбаність;

– наявність гіпертрофованої потреби у спілкуванні (контакти з однолітками виражені слабо, вони дуже одноманітні, малоемоційні, зводяться до простих звернень і вказівок; відсутність емпатії (співчуття, співпереживання, вміння та потреби розділити свої переживання з іншою людиною); контакти поверхові, нервові та спішні (діти домагаються уваги до себе, але й одночасно її відкидають); не вміння поводити себе так, щоб до них ставилися з увагою та любов'ю; глибока фрустрованість потреби в інтимно-особистісній формі спілкування з дорослими. Характерним щодо спілкування є зайняття стосовно інших негативної позиції, агресія по відношенню до дорослого, переживання власної непотрібності, втрати своєї особистісної цінності та цінності іншої людини [5,7];

– наявність феномену «Ми» (охорона один одного, але всі разом шукають вигоди від оточення). Характерним є формування своєрідної психологічної позиції «ми» (вихованці інтернату) та «вони» (суспільство за межами закладу) [6];

– наявність порушення соціальної адаптації (зниження активності, що веде до апатії та більшого інтересу до речей, ніж до людей, або гіперактивність з відходом в асоціальну та кримінальну поведінку, або тенденція поводитися зухвало в суспільстві, намагаючись привернути до себе увагу, не вміючи створити міцні емоційні зв'язки [7]);

– наявність позиції утримання («нам повинні», «дайте») (відсутні ошадливість і відповідальність, домінування нижчих мотивів при постановці мети, невміння продумувати засоби для виконання дій, вузькості інтересів та їх нестійкості [5];

– наявність орієнтуру на «подібну істоту свого виду», тобто потреба в постійно значущій фігурі, природно якою є мати або батько (відсутність прихильності та необхідність постійно пристосовуватися призводять до зниження активного ставлення до життя, відсутність соціально значущих цінностей та орієнтирів, зростання конформізму (схильність уникати прийняття самостійних рішень, пасивність, пристосовницька орієнтація до запропонованих стандартів оцінок та поведінки) [6,7];

– наявність порушення емоційно-вольового розвитку (виникнення «вивченої безпорадності», що призводить до апатії, депресії, уникнення нових ситуацій і контактів із новими людьми, браку допитливості та ініціативи;

самотності, що виявляється у судженнях: «Я нікому не потрібен», «Мене ніхто не любить», «Ніхто мене не розуміє» тощо та призводить до конфліктних ситуацій із учителями й однокласниками, втрати навчальної мотивації з позиції «ізолюваних» і «відкинутих» тощо. Характерним є нерозуміння емоційного стану іншої людини, неспроможність до створення конструктивних соціальних контактів і міжособистісних відносин [7];

– наявність самовиправдання після порушення правил і норм (моральне виправдання – неприпустима (за інших обставин) форма поведінки стає засобом досягнення цілей; підміна понять – вчиняючи незаконні дії не має відчуття докорів сумління, усвідомлення наслідків; вигідне порівняння – погані вчинки, на тлі ще жажливіших дій виглядають необразливими внаслідок вигідного порівняння; перекладання відповідальності – спокійне поступання своїми моральними принципами, якщо авторитетніші особистості схвалюють їхню позицію і беруть на себе відповідальність за наслідки; розподіл відповідальності – присутність інших людей призводить до зниження в суб'єкта почуття відповідальності, яке розподіляється між усіма учасниками події; ігнорування або перекручування наслідків – нехтування негативних наслідків своєї поведінки, не звертання уваги на шкоду, яку завдали тим, хто поруч; дегуманізація – знецінювання іншої людини підвищує ступінь припустимої жорстокості без ризику самозвинувачення; приписування провини – здатність розтлумачити зовнішність, манеру поведінки чи слова своєї жертви так, що це дасть (суб'єктам насильства) змогу виправдати свої негожі дії, які буцімто були спровоковані жертвою тощо [5]). Характерним є агресія стосовно іншої людини, зростання рівня ризику в поведінці, жорстоке поводження з людиною, до якої ставляться як до неповноцінної тощо;

– наявність госпіталізму – синдрому патології дитячого психічного й особистісного розвитку (гальмування інтелектуального й емоційного розвитку, спотворення «Я»-концепції, руйнування фізичного благополуччя). Характерним є втрата уваги, млявість, апатичність, підвищена сонливість, м'язовий гіпотонус, відхід від контактів з оточуючими (відсутність здорового спостереження, поворотів «на голос», «гудіння» у відповідь на ласку дорослого), слабкий плач тощо [5,6].

Акцентуємо увагу, що у школах-інтернатах здебільшого виховуються сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти з проблемних і матеріально незабезпечених сімей, наслідком перебування в яких є педагогічна занедбаність і негативний життєвий досвід. Крім того, специфіка організації життєдіяльності в умовах сімейної депривації потребує розробки та використання ефективної практико-орієнтованої моделі соціально-педагогічного супроводу розвитку комунікативної культури.

У межах мети та завдань дослідження ми розуміємо *комунікативну культуру* як динамічне структурно-рівневе інтегративне утворення особистості, що включає сукупність взаємопов'язаних компонентів (аксіологічний, інформаційно-когнітивний, емоційний, поведінковий), обумовлено зовнішніми умовами (соціальна ситуація розвитку особистості) і внутрішніми чинниками (комунікативні здібності та якості особистості) та забезпечує гармонійну соціалізацію особистості через взаємодію з реальним соціальним середовищем і самим собою.

Логіка дослідження вимагає визначення сутності виділених компонентів комунікативної культури. Зазначимо, що найменування компонентів та їхня кількість різними науковцями варіюється. Однак, є підструктури, що з незначними відмінностями зустрічаються в більшості проаналізованих досліджень. Розглянемо виокремлені компоненти.

Аксіологічний компонент дозволяє окреслити цінності й установки, на які орієнтується особистість у комунікативній взаємодії.

Аксіологічна інтерпретація культури характеризує сферу буття, яку можна назвати світом цінностей (ієрархію значущих для особистості духовних і матеріальних утворень, соціальних стандартів поведінки людини в соціумі).

Вчені вважають, що система цінностей входить в ядро особистості і виступає в якості світоглядної основи всіх сфер і аспектів її життєдіяльності. Зміст ціннісно-нормативної складової міжособистісної взаємодії культурно обумовлено.

Педагогічна аксіологія розглядає цінності як специфічні характеристики в структурі індивідуальної або суспільної свідомості, що є ідеальними зразками і орієнтирами діяльності особистості і суспільства. Характер дій і вчинків свідчить про ставлення особистості до навколишнього світу та до самого себе (особистість або суспільство – носії цінностей, а цінності – мотивують дії і вчинки) [1,2].

Отже, аксіологічний підхід до проблеми спілкування вважаємо вихідною позицією осмислення поняття комунікативна культура та можливостей соціально-педагогічного впливу.

Інформаційно-когнітивний компонент комунікативної культури визначає сукупність засвоєних соціокультурних знань, комунікативних цінностей, норм, ідеалів, традицій та є певним інформаційним, освітнім результатом пізнавального процесу, відбитим у культурі особистості.

Науковці вважають, що оволодіння соціокультурними знаннями пов'язано з процесами пізнання, сприйняття і відображення інформації, тобто когнітивними процесами.[8].

Досить ґрунтовно викладено структурний аналіз інформаційно-когнітивного компоненту в дослідженнях вітчизняних вчених., до якого віднесено[4,8]:

– систему комунікативних знань про ціннісно-смісловий бік спілкування та його поведінкову складову;

– знання іміджевої складової спілкування (зовнішній вигляд, засоби, форми, час, простір, етикетні норми поведінки (способи прощання, вітання, подяки та незгоди тощо));

– знання про емпатію і рефлексію та їх застосування у процесі вербальної і невербальної комунікації між людьми.

– здібності особистості адекватно сприймати та конструювати сенси та моделі міжособистісної взаємодії;

– вербально-семантичний рівень мовної особистості;

– уміння вилучати, обробляти, організовувати та використовувати нову інформацію;

– здібність до переробки інформації у смислові конструкції щодо практичного використання;

– уміння та навички використання раціональних прийомів комунікативної діяльності.

Отже, інформаційно-когнітивний компонент комунікативної культури особистості визначаємо як обізнаність, що складається із сукупності соціокультурних знань, цінностей, способів пізнання навколишнього світу, соціально-комунікативних практик, здатності отримувати, інтерпретувати,

приймати інформацію, використовувати адекватні засоби забезпечення процесів пізнавальної, розумової та комунікативної активності.

Емоційний компонент визначає відносно стійкі почуття до різноманітних об'єктів соціального середовища та процесу взаємодії з ними, що сприяє позитивній чи негативній оцінці комунікативної ситуації

Опрацювання наукової літератури, присвяченої розв'язанню окресленої проблеми з точки зору соціокультурного підходу, свідчить що емоційний компонент комунікативної культури пов'язаний, зі створенням і підтримкою позитивного емоційного контакту з співрозмовником, саморегуляцією, умінням не тільки реагувати на зміну стану партнера, але і передбачати його. Саме емоційний фон створює відчуття психологічно сприятливого або несприятливого, комфортного або дискомфортного спілкування.

Автори озвучують, що емоційний компонент утворюють характерологічні особливості (позитивні: впевненість в собі, доброзичливість і повагу до людей, справедливість, чесність, оптимізм, альтруїзм, стресостійкість, емоційна стабільність, толерантність; негативні: аутистичності, тривожність, ригідність, агресивність, конфліктність, авторитарність, сором'язливість, безсоромність, відчуженість, егоїстичність, зарозумілість) особистості вступає в спілкування, які визначають зміст, перебіг і результат комунікації. Важливим чинником емоційного фону комунікативної ситуації є стереотипи поведінки, що виявляються через засоби експресії (посмішка, погляд, тон мовлення, жести, поза тощо).

Отже, емоційний компонент визначаємо як емоційний фон взаємодії, що відображає рівень комунікативної культури та сприяє добору доцільних емоційно виправданих засобів вербального та невербального впливу та створює ситуацію сприятливого і комфортного або несприятливого і дискомфортного спілкування.

Поведінковий компонент визначає систему ресурсів особистості, необхідних для здійснення ефективних комунікативних дій у різноманітних ситуаціях міжособистісного спілкування та утворюється комунікативними вміннями, способами комунікативної діяльності, комунікативним досвідом особистості та дозволяє їй встановлювати контакти з навколишнім світом.

У контексті проблеми дослідження заслуговує уваги виділені О. Корніякою [4], Л. Руденко [8] комунікативні вміння у структурі поведінкового компоненту комунікативної культури:

– перцептивні вміння: розуміти позицію іншого в спілкуванні; сприймати, розуміти та правильно оцінювати партнера по спілкуванню; оцінювати емоційно-психологічні реакції партнерів по спілкуванню і прогнозувати ці реакції;

– експресивні вміння: створювати єдність голосових, мимічних, візуальних і моторних фізіолого-психологічних процесів;

– вміння саморегуляції комунікативної діяльності: організації комунікативного простору і взаємодії; створення і підтримання позитивного емоційного контакту з співрозмовником;

– технічні вміння комунікативної діяльності: спілкування в різних ситуаціях; володіння усною, письмовою мовою, прийомами ведення бесіди, дискусії тощо;

– емпатійні вміння: спостережливість по відношенню до інших людей; здатність ставити себе на місце іншого учасника спілкування.

Акцентуємо, що сукупність комунікативних умінь і навичок використання соціокультурних правил і установок організує комунікативну діяльність і перетворюється в комунікативний досвід особистості[3].

Отже, поведінковий компонент комунікативної культури визначаємо як систему умінь і навичок спілкування, стратегій поведінки в соціальних ситуаціях, що дозволяють будувати ефективне спілкування згідно мети та умовам міжособистісної взаємодії, здатності обирати оптимальний стиль комунікативних дій.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, позначена проблематика дозволяє співвіднести змістовні компоненти комунікативної культури з особливостями соціокультурної ситуації та особливостями соціально-педагогічної діяльності в умовах загальноосвітньої школи-інтернату. Перспективою подальшого дослідження вважаємо пошук можливостей технологічного наповнення освітнього процесу конкретними формами, методами та прийомами соціально-педагогічної роботи з розвитку комунікативної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І. Д. Почуття цінності іншої людини як моральний пріоритет особистості. *Початкова школа*. Київ. 2001. № 12. С. 32–36.
2. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посіб. Київ: МАУП. 2000. С. 312
3. Калмикова Л.О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти: *Навчальний посібник*. Київ: НМЦВО. 2003. С. 229
4. Корніяка О.М. Психологія комунікативної культури школяра. Київ: Міленіум. 2006. С.223
5. Лангмейер И. Психологическая депривация в детском возрасте / И.Лангмейер, З. Матейчек. Прага: Авиценум, 1984. С. 334.
6. Поліщук О. В. Соціально-психологічні аспекти правового виховання учнів 5–6 класів шкіл-інтернатів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Педагогіка. Київ. 2013. № 1. С. 82-88.
7. Психологічні особливості розвитку особистості дитини в умовах інтернатного закладу: Метод. рек. / Упоряд. О.Г. Антонова-Турченко. Київ: РНМК. 1992. С. 264.
8. Руденко Л. А. Формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах: *монографія*. Львів: Піраміда, 2015. С. 342..

Стаття надійшла до редакції 19.12.2019.

БЕЛИЧЕНКО Анна

Асистент кафедри дошкільного образования и социальной работы ГВУЗ Донбасский государственный педагогический университет

пер. Учительский, 1, г. Славянск, Донецкая обл., Украина, 84112

E-mail: annasidid1@gmail.com

ОСОБЕННОСТИ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ СИТУАЦИИ РАЗВИТИЯ КОМУНИКАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ-ИНТЕРНАТОВ

Резюме: В обзорной статье анализируются особенности социокультурной ситуации коммуникативного развития младших школьников общеобразовательных школ-интернатов. На основе обсуждения научных исследований, деятельности педагогов-практиков и собственного опыта определена специфика их личностного развития: наличие симптомокомплекса, наличие депривационного синдрома, наличие интеллектуальной пассивности, наличие гипертрофированной потребности в общении, наличие феномена "Мы", наличие нарушений социальной адаптации, наличие позиций «нам все должны», наличие потребности в постоянно значимой фигуре, наличие нарушения эмоционально-волевого развития, наличие самооправдания после нарушения правил и норм, наличие госпитализма.

Акцентируется внимание на том, что в школах-интернатах, как правило, воспитываются сироты, дети, которые лишены родительской заботы, дети из проблемных и малообеспеченных семей, что и обуславливает их педагогическую запущенность и негативный жизненный опыт. Утверждается, что особенности социокультурной ситуации школ-интернатов в первую очередь детерминируют искажение коммуникативного развития ребенка, значимым показателем которого является коммуникативная культура. Коммуникативная культура определена как динамическое структурно-уровневое интегративное образование личности, которое включает совокупность взаимосвязанных компонентов (аксиологический, информационно-когнитивный, эмоциональный, поведенческий); обусловлено внешними (социальная ситуация развития личности) и внутренними факторами (коммуникативные способности и качества личности) и обеспечивает гармоничную социализацию личности через взаимодействие с реальной социальной средой и самим собой.

Ключевые слова: коммуникативная культура, компоненты коммуникативной культуры, младшие школьники школ-интернатов, специфика личностного развития учащихся школ-интернатов, социокультурная ситуация развития.

BILYCHENKO Hanna

assistant of the department of preschool education and social work of the State Pedagogical Institute of the State Pedagogical University

1, Vchytelskyi Lane, Sloviansk, Donetsk region, Ukraine, 84112

E-mail: annasidid1@gmail.com

FEATURES OF SOCIOKUL'TURNOY SITUATION OF DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE CULTURE OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN OF GENERAL SCHOOLS-BOARDING-SCHOOLS

Summary. The features of sociokul'turnoy situation of communicative development of junior schoolchildren of general schools-boarding-schools are analysed in the survey article. On the basis of discussion of scientific researches, the specific of their personality development is certain activity of teachers of -praktikov and own experience, that stipulates the features of social-pedagogical influence on development of communicative culture. A communicative culture is certain as dynamic structural-level integrativnoe formation of personality, which includes the aggregate of associate components (aksiologicheskyy, informacionno-kognitivnyy, emotional, povedencheskiy).

Keywords: communicative culture, komponenty of communicative culture, junior schoolchildren of schools-boarding-schools, specific of personality development of student schools-boarding-schools, sociokul'turnaya situation of development.

Abstract. Introduction. Special attention of state and public institutions is needed by the pupils of boarding schools, as those who were in a special social situation of development, were and remain the least socially protected and most insensitive to the traditional pedagogical influences of the school environment.

Analysis of publications. Numerous pedagogical and psychological researches (A. Antonova-Turchenko, O. Balakireva, V. Vins, L. Volynets, N. Vishnevskaya, N. Komarov, L. Kuzmenko, S. Kurinna, A. Mashkarinets-Butko, A. Natachi, O. Polishchuk, O. Yaremenko, etc.) argue that children raised in orphanages and children deprived of parental care are markedly different from their peers, and that these children are no worse off than those raised in families - they are simply others.

Purpose. The purpose of the article is to determine the peculiarities of socio-cultural situation of development of communicative culture of junior high school students in boarding schools in the context of social and pedagogical activity.

Results. Researches of scientists, practitioners and their own experience make it possible to determine the specifics of the contingent of boarding school students, which determine the initial positions of social and pedagogical influence on the process of communicative development: presence of symptom complex, presence of violation of emotional and volitional development, presence of self-justification after violation of rules and norms, presence of hypertrophied need for communication, the presence of the phenomenon "We", the presence of violation of social adaptation, the presence of a position of retention, the presence of a target for "a similar creature of its kind", the presence of derivative syndrome, the presence of intellectual passivity.

We emphasize that in the boarding schools mostly educated are orphans, children deprived of parental care, children from disadvantaged and financially disadvantaged families, the consequence of which is pedagogical neglect and negative life experience. In addition, the specifics of the organization of life in conditions of family deprivation require the development and use of an effective practical-oriented model of social and pedagogical support for the development of communicative culture.

Within the purpose and objectives of the study, we understand communicative culture as a dynamic structural-level integrative formation of personality, which includes a set of interrelated components (axiological, informational-cognitive, emotional, behavioral), conditioned by external conditions (social situation of personality development) (communicative abilities and personality qualities) and provides a harmonious socialization of the individual through interaction with the real social environment and themselves.

Conclusion. This problem allows to correlate meaningful components of communicative culture with peculiarities of socio-cultural situation and peculiarities of social-pedagogical activity in the conditions of comprehensive boarding school. The prospect of further research is to find opportunities for technological filling of the educational process with specific forms, methods and techniques of social and pedagogical work on the development of communicative culture.

REFERENCES

1. Behh I. (2001). Feeling the value of another person as a moral priority of the individual. *Pochatkova shkola*. Kyiv. № 12. S. 32–36. [in Ukrainian]
2. Ziaziun I. A. (2000) Good pedagogy: ideals and realities: nauk.-metod. posib. Kyiv: MAUP. S. 312. [in Ukrainian]

3. Kalmykova L.O. (2003). Speech and Skills Formation in Children: Psycholinguistic and linguomethodical aspects: *Navchalnyi posibnyk*. Kyiv: NMTsVO. S. 229 [in Ukrainian]
4. Korniiaka O.M. (2006). Psychology of schoolboy communicative culture. Kyiv: Milenium. S.223 [in Ukrainian]
5. Langmejer I. (1984). Psychological deprivation in childhood / I. Langmejer, Z. Matejchek. Praga: Avicenum, S. 334. [in Russian]
6. Polishchuk O. V. (2013). Socio-psychological aspects of legal education of pupils of 5-6 classes of boarding schools. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Pedahohika*. Kyiv. №1. S. 82-88. [in Ukrainian]
7. *Psychological features of the development of the child's personality in the conditions of boarding school*: Metod. rek. / Uporiad. O.H. Antonova-Turchenko. (1992). Kyiv: RNMK. S. 264. [in Ukrainian]
8. Rudenko L. A. (2015). Formation of communicative culture of future specialists in the field of service in vocational schools: *monohrafiia*. Lviv: Piramida, S. 342. [in Ukrainian]

(англійською переклала С. Рижкова – викладач іноземних мов ДВНЗ ДДПУ)